

Nicolaus Arnoldi

Geboren: 17-12-1618

Overleden: 15-10-1680

Predikant te: 1646-1651: Beetgum
1651-1680: Hoogleraar
Franeker

Geschriften: Meest Latijnse

Levensbeschrijving

In sommige landen van Europa is de Reformatie krachtig doorgebroken en in andere was er een hoopvol begin, maar werd deze teniet gedaan door de Contrareformatie van Rome al dan niet gecombineerd met een bloedige vervolging. Was is ervan overgebleven in de zuidelijke Nederlanden, het huidige België, wat in Frankrijk? Ook in Polen kreeg de "nije leer" grote aanhang, voornamelijk onder de adel. Bekende mannen als Johannes Hus, Johannes à Lasco en Johannes Maccovius leefden er en hadden grote invloed op het ontstaan en verder verloop van de Reformatie.

De Poolse reformator Johannes à Lasco was een leerling van Calvijn. Calvijn ontving ook een uitnodiging van de Poolse landadel om naar Polen te komen, maar in plaats daarvan droeg hij zijn Bijbelcommentaar op de Hebreeënbrieff op aan de Poolse koning. Toch ging de Reformatie in Polen bijna geheel teniet.

Ook Nicolaus Arnoldi is van Poolse afkomst. Hij werd op 17 december 1618 geboren te Lesna als zoon van Michaël Arnoldi (of Adelti) en Anna Gertich. Zijn moeder, die toen Nicolaus nog maar 3 jaar oud was reeds weduwe werd, zorgde ervoor dat hij een goede opleiding kreeg. Hij kreeg bijvoorbeeld onderwijs van de geleerde Johannes Amos Cornenius. Toen hij vijftien jaar oud was, werd hij door de synode van Ostorog aangesteld als akolyt of altaarklerk. Na twee jaar vertrok hij naar Dantzig om les te nemen in welsprekendheid en wijsbegeerte. In 1638 keerde hij terug en studeerde godgeleerdheid. Na een jaar werd hij, als opperbeestuurder van de Latijnse school te Jablonow, naar Podolië gezonden. Hier deed hij ook dienst als huisprediker bij Johan Potochi, een voorname man.

Hij viel op door zijn grote talenten en, om tot meerder nut van de kerk te mogen zijn, gaf men hem gelegenheid om zich verder te bekwamen op de beroemdste hogescholen. In 1641 vinden we hem te Franeker en studeerde hij bij zijn landgenoot Johannes Maccovius en bij Johannes Coccejus. Vanaf 1643 studeerde hij te Groningen, Leiden en Utrecht onder Hendrik Alting, Johannes Polyander à Kerckhoven, Frederik Spanheim en Gijsbertus Voetius. Tenslotte keerde hij weer in Friesland terug om Engels en Frans te studeren. Ook heeft hij nog geprobeerd in Engeland lessen te volgen maar door de vervolgingen aldaar moest hij onverrichterzake terugkeren.

In Franeker begon hij in onze taal te preken en dat ging zo goed dat men hem afried naar Polen terug te keren, maar de Nederlandse kerken te dienen. In 1645 werd hij daartoe door de classis van Franeker bekwaam bevonden en nam het beroep van Beetgum aan. Hoewel hij ook door andere gemeenten begeerd werd en beroepen ontving van Tilburg en Bolsward, bleef hij te Beetgum totdat de Staten van Friesland hem tot hoogleraar in de godgeleerdheid benoemde aan de Hogeschool te Franeker. Hij kwam daar in de plaats van Coccejus, die naar Leiden vertrok. Ook werd hij, na de dood van ds. Cloppenburg, tot academieprediker benoemd.

In de tijd dat hij in Franeker hoogleraar was, bezocht hij in 1652 zijn geboorteplaats. Toen in 1654 vier buitengewone gezanten door onze Staten naar het hof van Zweden en de koning van Polen gezonden werden, vergezelde hij hen. Die reis was bedoeld om een waarborg te krijgen voor de vrije handel en scheepvaart op de Oostzee en om vrede te bewerkstelligen tussen Zweden en Polen. Op deze twee jaar durende reis preekte hij in de Duitse en Poolse taal maar dit had tot gevolg dat hij door hen tot predikant begeerd werd. Ook van de keurvorst van Brandenburg kreeg hij het ambt van hofprediker aangeboden, maar hij bleef Friesland trouw. Tenslotte werd hij 1666 naar Heidelberg gezonden om te proberen Frederik Spanheim over te halen om naar Franeker te komen als hoogleraar, maar dit mislukte.

Dominee Arnoldi heeft veel gestreden tegen hen die afweken van de oude gereformeerde leer. Zo bestreed hij, evenals zijn leermeester Voetius, het Cartesianisme, de leer en wereldbeeld van Desacartes (ook wel Cartesius genoemd). De Heilige Schrift werd hierin onderworpen aan de denkende mens en verloor haar absoluut gezag, tenminste dit zou het gevolg zijn en zou ook de academie van Franeker later verwoesten. Ook trad hij in het strijdperk tegen de Socianen en Chiliasten. Ook keerde hij zich tegen ds. Balth. Bekker die met zijn boek "Spyse der volmaakten" wel 36 of 37 "nieuwigheden en vreemdigheden" in de kerk zocht in te brengen.

Bijzonder goed was echter de verstandhouding met Witsius. Samen met hem en Joh. à Marck heeft hij geprobeerd de benoeming van de Coccejaan J. van der Waeyen tegen te houden. Helaas lukte dit niet. Na het overlijden van Arnoldi zou daarmee ook het Voetiaanse tijdperk van de academie van Franeker ophouden. Zijn Latijnse geschriften staan voor het merendeel in het teken van de strijd die hij heeft mogen en moeten voeren.

Nicolaus Arnoldi is tweemaal gehuwd geweest. Eerst met Riem van Nitzen of Remigia van Netzen (1645), dit huwelijk bleef kinderloos en daarna met Anna van Pybinga. Bij haar kreeg hij negen kinderen. Eén van zijn zonen, Michaël, studeerde ook theologie en was predikant te Menaldum, Harlingen, Leeuwarden en Haarlem. Twee zonen van Michaël, Michaël en Tiberius werden ook predikant. Zijn laatste levensjaren werden gekenmerkt door ziekte. Toch bleef hij onafgebroken werkzaam totdat hij op 15 oktober 1680 door de dood werd weggenomen. Ds. Johannes à Marck, een Fries van geboorte, hield een lijkrede ter nagedachtenis aan Nicolaus.

Bronnen

1. Naamlijst der predikanten, sedert de Hervorming tot nu toe, in de Hervormde Gemeenten van Friesland, ds. T.A. Romeijn.
2. Biografisch Woordenboek der Nederland, A.J. van der Aa, deel 1.
3. Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek (NNBW), P.C. Molhuysen en P.J. Blok, deel 4.
4. Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme, M.G. Pettinga, deel 2.
5. Biographisch Woordenboek van Nederlandsche Godgeleerden, B. Glasius, deel 1.
6. Schatkamer van de Gereformeerde Theologie in Nederland, ds. J. van der Haar.